

Kad baštinu štiti UNESCO: Pokrate u pismu i izgovoru

Pokrate su u hrvatskome jeziku definirane kao riječi koje nastaju skraćivanjem višerječnih imena (EU – Europska unija, FER – Fakultet elektrotehnike i računarstva, SAD – Sjedinjene Američke Države) ili višerječnih izraza (OIB – osobni identifikacijski broj, PDV – porez na dodanu vrijednost) i pišu se velikim slovima, a najčešće sadržavaju početna slova riječi koje su sastavnice višerječnoga izraza (imena ili naziva). Pri čitanju i izgovoru neke se pokrate čitaju prema nazivima slova od kojih su sastavljene, npr. [de-ve-de] prema DVD (dobrovoljno vatrogasno društvo), [ha-de-el-u] prema HDLU (Hrvatsko društvo likovnih umjetnika), [ha-en-ka] prema HNK (Hrvatsko narodno kazalište), [er-ha] prema RH (Republika Hrvatska), [es-a-de] prema SAD, [u-en] prema UN (Ujedinjeni narodi). Neke se pokrate čitaju kao riječi, kao jedna naglasna cjelina, npr. FINA (Financijska agencija), HAK (Hrvatski autoklub), HVIDRA (Hrvatski vojni invalidi Domovinskog rata), NATO (North Atlantic Treaty Organisation), OIB, USKOK (Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta). Treća skupina pokrata izgovara se slovkanjem, tako da se čita slovo po slovo, a najčešće se tako izgovaraju pokrate sastavljene od skupine teže izgovorivih glasovnih skupina, npr. BMG (Baltazar, Melkior, Gašpar), JMBG (jedinствени матични број грађана), ili slova čiji se nazivi u pravilu ne upotrebljavaju (*elj, enj*), npr. DLJI (Dubrovačke ljetne igre), HLJK (Hrvatska ljekarnička komora), NJDR (Njemačka Demokratska Republika).

Rod i sklonidba pokrata

Kad se uklapaju u rečenicu, pokrate se sklanjaju kao imenice, no, za razliku od imenica, kojima se padežni nastavak dodaje na osnovu, pri sklonidbi pokrata između pokrate i padežnoga nastavka umeće se spojnica, a nastavak se piše malim slovom, čime se u pismu jasno odjeljuje kanonski oblik pokrate od nastavka.

Neovisno o tome kojega je roda i broja puno višerječno ime ili naziv od kojega je pokrata nastala, osim nekoliko pokrata koje su iznimke, većina se pokrata sklanja na temelju ovih sklonidbenih uzoraka:

1. Pokrate koje ne završavaju na *-A* sklanjaju se kao imenice muškoga roda *a*-sklonidbe: EU, G EU-a, DL EU-u; HAK, G HAK-a, DL HAK-u; HDLU, G HDLU-a, DL HDLU-u, SAD, G SAD-a, DL SAD-u; UN, G UN-a, DL UN-u. Spojnicom se odvajaju i pridjevni nastavci u pokratama, EU-ov, HAK-ov, HDLU-ov, SAD-ov, UN-ov.

U pokrate muškoga roda ubrajaju se i pokrate koje završavaju na *-O*, npr. GMO (*genetically modified organism* / genetički modificiran organizam), HZZO (Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje), NLO (neidentificirani leteći objekt). Njih također sklanjamo

kao imenice muškoga roda *a*-sklonidbe, npr. GMO, G GMO-a, DL GMO-u; HZZO, G HZZO-a, DL HZZO-u; NLO, G NLO-a; DL NLO-u. Pri čitanju pokrata na *-O* izgovara se cijela pokrata i nastavak: [ge-em-o, ge-em-o-a, ge-em-o-u], [ha-ze-ze-o, ha-ze-ze-o-a, ha-ze-ze-u], [en-el-o, en-el-o-a, en-el-o-u]. Osim padežnih nastavaka u pokratama na *-O* na jednak se način pišu i pridjevni nastavci. Na pokratu se dodaje tvorbeni nastavak odijeljen spojnicom: GMO-ov, HZZO-ov, NLO-ov. Prema tome obrascu zapisuju se padežni i tvorbeni nastavci i u pokrati NATO. Iako se u praksi može vidjeti i zapis bez završnoga *-O* u pokrati (npr. *članice NAT-a, pripajanje NAT-u*) ili bez početnoga *-o* u nastavku (npr. *NATO-ve postrojbe, sporazum s NATO-m*) te čiti izgovor samo s jednim *-o* [iz nata, u natu, natov, iz natova, u natovu], takva uporaba pokrate NATO nije pravilna. U pokrati NATO u hrvatskome standardnom jeziku pravilno je zapisivati oba slova *o*, i u pokrati i u nastavku, ako nastavak njime počinje: NATO, G NATO-a (*članice NATO-a*), DL NATO-u (*pripajanje NATO-u*); I NATO-om (*sporazum s NATO-om*), NATO-ov (*NATO-ove postrojbe*), a pri čitanju uvijek se izgovara cijela pokrata te padežni nastavci, pa tako i slovo *-o* ako je na početku nastavka [iz natoa, u natou, natoov, s natoovim]. Taj je uzorak sljediv i u leksikaliziranoj izvedenici *natoovac* 'pripadnik NATO-ovih snaga', u kojoj se također zapisuju i izgovaraju oba *o*, i u pokrati i u tvorbenome nastavku (*-ovac*).

U pokratama muškoga roda koje u izgovoru završavaju glasom *i*, npr. ACI (Adriatic Club International), FOI (Fakultet organizacije i informatike), PC [pi-si] (*personal computer*), između pokrate i nastavka umeće se međusamoglasnički *j*, koji se bilježi i u pismu: ACI, G ACI-ja, DL ACI-ju, I ACI-jem, ACI-jev; FOI, G FOI-ja, DL FOI-ju, I FIO-jem, FOI-jev; PC, G PC-ja, DL PC-ju, I PC-jem, PC-jev.

U pokratama muškoga roda koje u pismu završavaju slovom *-I* koje se u izgovoru ne čita [i], npr. CSI [si-es-aj], FBI [ef-bi-aj], ne umeće se međusamoglasnički *j* te se on ne bilježi ni u pismu: CSI, G CSI-a [si-es-aj-a], DL CSI-u [si-es-aj-u], CSI-em [si-es-aj-em]; FBI, G FBI [ef-bi-aj-a], DL FBI-u [ef-bi-aj-u], FBI-ev [ef-bi-aj-ev].

2. Pokrate koje završavaju na *-A* i čitaju se kao riječi ženskoga su roda, npr. FINA (Financijska agencija), INA (Industrija nafte), HERA (Hrvatska energetska i regulatorna agencija), HINA (Hrvatska izvještajna novinska agencija), HVIDRA (Hrvatski vojni invalidi Domovinskog rata) sklanjaju se kao imenice *e*-sklonidbe. U hrvatskome standardnom jeziku takve su pokrate često leksikalizirane te se, osim kao pokrate, mogu zapisivati i kao riječi, pri čemu je samo prvo slovo veliko (*Ina, Hina, Hvidra*). Kad se pišu kao pokrate, za pokrate na *-A* koje se čitaju kao riječi vrijedi isto pravilo kao i za pokrate muškoga roda – padežni i tvorbeni nastavak bilježi se uz pokratu spojnicom, npr. FINA, G FINA-e, DL FINA-i, A FINA-u, FINA-in; HERA, G HERA-e, DL HERA-i, A HERA-u, HERA-in; HVIDRA, G HVIDRA-e, DL HVIDRA-i, A HVIDRA-u, HVIDRA-in; INA, G INA-e, DL INA-i, A INA-u, INA-in. U pokratama na *-A* koje se čitaju kao riječi u kosim padežima završno se *-A* zapisuje, ali se ne čita. Primjerice, pokrate INA, HVIDRA ili HINA u kosim padežima zapisuju se: G INA-e/HINA-e/HVIDRA-e, DL INA-i/HINA-i/HVIDRA-i, A INA-u/HINA-u/HVIDRA-u,

a u kosim padežima čitaju se: [G ine/hine/hvidre, DL ini/hini/hvidri, A inu/hinu/hvidru, I inom/hinom/hvidrom]. Ista pravila vrijede i za pisanje i izgovor pridjevnih oblika, nastavak se spojnicom odvaja od pokrate (INA-in/HINA-in/HVIDRA-in), a pri njihovu se čitanju ne izgovara završno *-A* iz pokrate [inin/hinin/hvidrin]. Kad se pokrate na *-A* zapisuju kao riječi, također se sklanjaju kao imenice *e*-sklonidbe. U takvu se zapisu u kosim padežima završno *-a* iz leksikalizirane osnove ne zapisuje, a nastavak se ne odvaja spojnicom: G Ine/Hine/Hvidre, DL Ini/Hini/Hvidri, A Inu/Hinu/Hvidru, Inin/Hinin/Hvidrin. Na jednak se način izgovara i pokrata CIA (Central Intelligence Agency) u kosim padežima i izvedenicama, završno se *-A* zapisuje, ali se ne čita, a između pokrate i nastavaka umeće se međusamoglasnički *j*, koji se bilježi i u pismu: CIA, G CIA-je [cije], DL CIA-ji [ciji], I CIA-jom [cijom], CIA-jin [cijin].

Drugu skupinu pokrata na *-A* čine pokrate koje se ne čitaju kao riječi, nego se slovkaju, npr. [i-a-e-a] prema IAEA (International Atomic Energy Agency), ili se izgovaraju prema nazivima slova, npr. [ha-de-a] prema HDA (Hrvatski državni arhiv), [pe-es-a] prema PSA (prostata specifični antigen). Te su pokrate muškoga roda te se sklanjaju kao imenice *a*-sklonidbe: HDA, G HDA-a, DL HDA-u; IAEA, G IAEA-a, DL IAEA-u; PSA, G PSA-a, DL PSA-u, odnosno dobivaju pridjevne nastavke muškoga roda: HDA-ov/IAEA-ov/PSA-ov, a pri njihovu čitanju izgovara se i završno *-A* [ha-de-a, ha-de-a-a, ha-de-a-u, ha-de-a-ov; i-a-e-a, i-a-e-a-a, i-a-e-a-u, i-a-e-a-ov; pe-es-a, pe-es-a-a, pe-es-a-u, pe-es-a-ov].

3. U hrvatskome standardnom jeziku ne sklanjaju se pokrate: RH (Republika Hrvatska) i BiH (Bosna i Hercegovina), ali se ostale pokrate koje sadržavaju pokratu RH, npr. MORH (Ministarstvo obrane Republike Hrvatske), VSRH (Vrhovni sud Republike Hrvatske), sklanjaju kao pokrate muškoga roda *a*-sklonidbe (iz MORH-a, iz VSRH-a).

Sklonidba i izgovor pokrate UNESCO

Osim pokrata na *-A* koje se čitaju kao riječi, nekoliko je pokrata muškoga roda *a*-sklonidbe u hrvatskome jeziku koje su se leksikalizirale i čitaju se kao riječi. To su međunarodne pokrate UNICEF, UNESCO i BENELUX, koje se mogu zapisivati i kao *Unicef*, *Unesco* i *Benelux*.

Pri izgovoru pokrate UNESCO/*Unesco* u kosim padežima, za razliku od drugih pokrata na *-O* u kojima se završno *-O* čita, primjenjuje se pravilo koje vrijedi i za pokrate na *-A* koje se čitaju kao riječi – završno se *-O* piše u svim padežnim oblicima (UNESCO, G UNESCO-a, DL UNESCO-u), ali se ne čita te je umjesto [unesko, uneskoa, uneskou] pravilno izgovarati [unesko, uneska, unesku]. Kad se ta pokrata zapisuje kao riječ, *Unesco*, u kosim se padežima završno *-o* iz pokrate ne piše (*Unesco*, G *Unesca*, DL *Unescu*) i ne čita [unesko/uneska/unesku].

S obzirom na to da se pri izgovoru slovo C/c u pokrati UNESCO čita kao *k*, u praksi je potvrđen i fonetizirani zapis *Unesko*. Iako je riječ o leksikaliziranoj pokrati, UNESCO je međunarodna pokrata, te se u standardnoj uporabi preporučuje zapisivati je izvorno

jer slova pokrate trebaju odgovarati punim riječima višerječnoga imena koje zamjenjuju. Slovo C/c u pokrati UNESCO/*Unesco* zamjenjuje englesku riječ *Cultural* u punome izvornom imenu koje glasi United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu) i u takvu izvornome obliku upotrebljava se u široj, međunarodnoj komunikaciji (diplomaciji, politici, administraciji, medijima, obrazovanju). Na jednak način, primjerice, zapisuje se i pokrata BENLUX (G BENELUX-a, DL BENELUX-u) odnosno *Benelux* (G *Beneluxa*, DL *Beneluxu*) kad se upotrebljava u leksikaliziranu obliku, u kojoj *x* u standardnojezičnoj uporabi ne treba zamjenjivati fonetiziranom skupinom *ks* (*Beneluks*) jer ta pokrata izvorno zamjenjuje imena triju država, Belgija, Nizozemska i Luksemburg, na službenim jezicima tih država – Belgique (francuski), Nederland (nizozemski), Luxembourg (francuski/njemački) i kao takva proširena je u međunarodnoj komunikaciji. Kad bi se ta pokrata pisala u cijelosti prilagođeno hrvatskomu jeziku, očekivano bi bilo, osim *-ks* (prema Luksemburg), umjesto skupine *-NE/-ne-* (prema Nederland) pisati i *-NI/-ni-* (prema Nizozemska), dakle BENILUKS/*Beniluks*, no takav zapis nije prihvaćen ni u službenoj pisanoj komunikaciji, ni u široj, neformalnoj pisanoj uporabi.

Pisanje i izgovor pokrata UNESCO, BENELUX i NATO te njihovih oblika i izvedenica u hrvatskome standardnom jeziku:

NE	DA
UNESCO-va / UNESC-ova / Unescoova baština	UNESCO-ova baština / Unescova baština
[uneskoa/uneskoov]	[uneska/uneskov]
članice UNESC-a	članice UNESCO-a / članice Unesca
UNESCO-ve konvencije / UNESC-ove konvencije	UNESCO-ove konvencije / Unescove konvencije
u UNESC-u	u UNESCO-u / u Unescu
Unesko	Unesco
BENELUKS/ <i>Beneluks</i>	BENELUX/ <i>Benelux</i>
NAT-a/NAT-u	NATO-a/NATO-u
[nata/natu]	[natoa/natou]
NAT-ov	NATO-ov
[natov]	[natoov]
natovac	natoovac 'pripadnik NATO-ovih snaga'